

Cyborgfigurer: forestilling og fantasi, frygt og håb

Hvad er en cyborg? Hvornår holder mennesket op med at være menneske og bliver cyborg i stedet? Er det allerede hændt? Artiklen beskriver et udpluk af ontologiske, naturvidenskabelige, kulturanalytiske, litterære og etiske perspektiver på cyborgs

Af Mette Henriksen

Foruden at være blevet en del af den sociale virkelighed er cyborgeren inden for de seneste tyve år blevet en kulturel figur, som reproduceres inden for en lang række af domæner: fra naturvidenskab, over kultur- og feministisk teori, til science fiction-film og litteratur. Varieteten af interessenter knytter ligeledes en mangfoldighed af forestillinger, fantasier, frygt og håb til cyborgfiguren. Der er foretaget adskillige analyser af cyborgeren, som den repræsenteres i filmens verden.¹ I analyserne kritiseres Hollywood science fiction-film for at skabe en unuanceret forestilling om cyborgeren som hypermaskulinitet og som et udefra kommende truede andet i forhold til mennesket. I denne artikel præsenteres et bredere udsnit af temaer, der knytter sig til cyborgfiguren, eller rettere til cyborgfigurerne. Indledningsvis præsenteres forskellige bud på definitioner af cyborgeren.

Cyborgdefinitioner

En cyborg er en hybrid mellem menneske og maskine. Denne generelle definition er imidlertid genstand for forskelligartede fortolkninger.

Incipientposthuman.com, et website, som hylder videnskabens og teknologiens fremtidige muligheder for overskridelser af menneskets nuværende begrænsninger, definerer cyborgeren som følger:

A shorthand term for "cybernetic organism"; original usage – a human being aided or controlled by technological devices, such as an oxygen tank, artificial heart valve or insulin pump; current usage – an organism with conscious or automatic control over replaced or enhanced electronic parts of their body. (<http://www.incipientposthuman.com/glossary.html>)

Incipientposthuman.com opfatter således cyborgeren som en organisme med mekaniske eller elektroniske kropsdele. Hybridens organiske materiale kan stamme fra både mennesker og dyr. Cyborgens mekaniske eller elektroniske bestanddele specificeres ikke, hvorved der åbnes op for, at disse ændres løbende i takt med, at teknologiske nyskabeligheder ser dagens lys, og i takt med, at fantasierne og forestillingerne herom udvikles. Hovedvægten lægges i denne definition på hybridens organiske materiale, der forstås som suppleret af cybernetiske komponenter.

¹ Se eksempelvis Springer, 1991; Wise, 1997 og Bryld & Markusen, 2003.

I *Cyborg Citizen* præsenterer Chris H. Gray, professor i Cultural Studies ved University of Great Falls, imidlertid en anden opfattelse af cyborgeren:

A cyborg is a self-regulating organism that combines the natural and artificial together in one system. Cyborgs do not have to be part human, for any organism/system that mixes the evolved and the made, the living and the inanimate, is technically a cyborg. This would include biocomputers based on organic processes, along with implants and bioengineered microbes [...]. If you have been technologically modified in any significant way, from an implanted pacemaker to a vaccination that reprogrammed your immune system, then you are definitely a cyborg. Even if you are one of those rare people who is in no way a cyborg in the technical sense, cyborg issues still impact you. We live in a cyborg society; no matter how unmodified we are as individuals. (Gray, 2001: 2).

Denne definition af cyborgeren er bred og inklusiv i en sådan grad, at den inddrager alle i den vestlige kulturkreds. Grays liste over medicinske til- og indtag til modifikation af menneskekroppen er lang og kan forlænges løbende med nye teknikker og ny medicin, som kommer på markedet med det formål at forlænge og forbedre cyborgens levetid. Gray fokuserer ikke, modsat Incipientposthuman.com, på den organiske komponent, idet cyborgeren bl.a. kan være en biocomputer. Yderligere taler han ikke om mekaniske kropsdele, men om væsener, som er modificerede ad teknologisk vej. Den teknologiske komponent er således ikke nødvendigvis cyborgeren iboende, men kan på et tidspunkt have forårsaget ændringer i væsenets sammensætning eller opbygning. Dermed indbefattes en lang række bioteknologiske bearbejdningsmuligheder: genmanipulation, mikroinsemination, cellevækst uden for livmoderen mv. Disse konstruerede teknobiologiske subjekter inkluderes ikke af cyborgdefinitioner, som fordrer mekaniske eller elektroniske kropsdele hos cyborgeren.

Der kan således udledes tre definitioner af cyborgeren:²

- 1) Den generelle: Cyborgeren er en hybrid mellem menneske og maskine.
- 2) Den eksklusive: Cyborgeren er et væsen bestående af organisk materiale og teknologisk artefakt.

² De tre definitioner dækker dog ikke alle forsøg på definition af cyborgeren. Se fx Brock 2001: 1. I øvrigt definerer Politikens Nudansk Ordbog 1999 en *kyborg* som et væsen skabt eller ændret ad teknologisk vej og lægger sig således op ad den brede cyborgdefinition.

3) Den inklusive: Cyborgen er et væsen, hvis organiske materiale i væsentlig grad har været udsat for teknologiske modifikationer.

I denne artikel opereres med den antagelse, at en cyborg er et væsen, som kan beskrives ved hjælp af en af de tre ovenstående definitioner. De divergerende cyborgdefinitioner rummer modsatrettede opfattelser af det moderne, vestlige menneske. Den eksklusive definition rummer et perspektiv, hvori grænsen mellem menneske og maskine fortsat kan opretholdes. Derimod bliver grænsen mere udflydende med den inklusive definition, idet det bliver uklart, hvornår mennesket stopper og maskinen eller cyborgeren begynder.

Essens eller konstrukt - et ontologisk perspektiv

Som et udgangspunkt kan opstilles to modstridende menneskeopfattelser, der er herskende i den moderne, vestlige kulturkreds. Antropolog og professor ved Lunds Universitet, Susanne Lundin, som har foretaget analyser af svenskernes holdninger til bioteknologi, taler om en kamp mellem to verdensbilleder.³ Et verdensbillede med rødder langt tilbage i filosofihistorien, hvor mennesket står som noget aldeles unikt, kronen på skaberværket og som kategorisk forskelligt fra f.eks. dyr og maskiner. I denne optik rummer mennesket en uforanderlig essens, der gør det muligt at opretholde grænsen mellem menneske og ikke-menneske. Heroverfor står et moderne, biologisk og sociologisk verdensbillede, hvor mennesket blot er et dyr blandt andre dyr, med en fælles evolutionshistorie og en arvemasse, der kun adskiller sig nogle procent fra eksempelvis svinets. I denne opfattelse er mennesket et produkt af evolutionen og en skabning påvirkelig af kulturelle forandringer. Menneskets væsen bliver således foranderligt. De to verdensopfattelser indebærer således hhv. et essentialistisk og et konstruktivistisk menneskesyn, og det er inden for rammerne af disse divergerende anskuelser, at et menneske i den moderne, vestlige kulturkreds navigerer i sit forsøg på at forholde sig til implikationerne af de stadigt voksende muligheder inden for bioteknologien.

Hvorvidt der anlægges et konstruktivistisk eller et essentialistisk udgangspunkt har konsekvenser for opfattelsen af mennesket i relation til cyborgeren. Når cyborgeren i den essentialistiske tankegang fremstår som et væsen, der er kategorisk forskelligt fra andre væsener, bliver cyborgeren derfor i denne optik et udefra kommende truende andet i forhold til mennesket. Truende, fordi mennesket i mødet med cyborgeren og sammensmeltningen med maskinen står i fare for at miste sig selv, miste sin essentielle, menneskelige kerne og dermed forsvinde for altid. Denne frygt for cyborgeren ligger i forlængelse af science fiction-genrens ofte berørte tema, menneske versus maskine, hvor maskinen anses for at være en udefra kommende trussel, der har

til formål at tilintetgøre mennesket.⁴ I cyborgproblematikken er denne kamp mellem menneske og maskine blot rykket inden for kroppen. Essentialistiske og cyborg-angste menneskeopfattelser forekommer blandt andet i politisk-etiske diskussioner, hvor begrebet "natur" – og i særdeleshed "menneskelig natur" – anvendes som et argument imod anvendelsen af eksempelvis biomedicinske reproduktionsteknologier som kloning og mikroinsemination.⁵

Ifølge den konstruktivistiske menneskeopfattelse er mennesket altid allerede på vej til at blive et andet, idet dets væsen er foranderligt i forhold til kulturelle og historiske strømninger. Cyborgeren vil derfor i mindre grad opfattes som en udefra kommende trussel, men snarere anskues som en udvikling, mennesket eller nogle mennesker, er i færd med at gennemgå eller måske allerede har gennemgået. Denne tankegang forbindes ofte med professor Donna Haraway, som i "A Cyborg Manifesto" fra 1991 fremfører:

By the late twentieth century, our time, a mythic time, we are all chimeras, theorized and fabricated hybrids of machine and organism; in short, we are cyborgs. (Haraway, 1991a: 272).

Ifølge Haraway kan der således ikke længere opretholdes en grænse mellem menneske og cyborg, mennesket er allerede en hybrid mellem organisme og maskine. For Haraway er denne nedbrudte grænse mellem menneske og cyborg dog ikke en kilde til angst, men en kilde til nydelse, idet grænsesammenbruddet åbner op for muligheden af en nytænkning af de magtforhold, som var indbefattede i de hidtidige grænsedragninger (Haraway, 1991: 291).

Den anslåede kobling mellem essentialisme og cyborg-angst samt konstruktivismen og cyborg-nydelse må dog modificeres. I det følgende repræsenterer professor i kybernetik ved Reading Universitet, Kevin Warwick, et interessant eksempel på en essentialists nydelse, grænsende til fetichering, af cyborgeren. Ligeledes forekommer sammenfald mellem konstruktivistiske og cyborg-angste opfattelser. I en analyse af dette fænomen inden for filmens verden, skriver assisterende professor i Media Studies ved Clemson University, MacGregor Wise, at cyborgeren i de konstruktivistiske fremstillinger er en farlig fjende, fordi den er som os, mens den i de essentialistiske præsentationer er en fjende, fordi den er noget andet end os (Wise, 1997: 48). Wise forbinder således den essentialistiske forståelse med fremmedfjendskhed og ønsket om at marginalisere "det andet" og derfor med en i højere grad undertrykkende retorik.

Krigsfigur og evolutionær arvtager - naturvidenskabelige perspektiver

⁴ Denne problematik berøres i en lang række science fiction-film. Her kan som eksempler blot nævnes *Matrix*- og *Terminator*-trilogierne.

⁵ Se eksempelvis Gerhauge i Skov (red.), 2002: 56 ff.

³ Weekend Avisen 18. - 24. juli 2003.

Den sociale virkeligheds cyborg, dvs. den ikke-fiktive cyborg, kan føres tilbage til 1960 og til NASA-forskerne Clynes og Kline:

For the exogenously extended organizational complex functioning as an integrated homeostatic system unconsciously, we propose the term "cyborg". The cyborg deliberately incorporates exogenous components extending the self-regulatory control function of the organism in order to adapt to new environments. (Clynes & Kline, In: Gray, 1995: 30f.).

Clynes og Kline arbejdede inden for kybernetikken, læren om kommunikations- og styringsprocesser i mekaniske eller elektroniske systemer set i analogi med processerne i levende organismer, og opfattede på baggrund heraf kroppens nervesystem og maskinen (i særdeleshed computeren) som kompatible systemer. For Clynes og Kline var både kroppen og maskinen kommunikationsnetværk, og de måtte derfor fungere efter samme operationelle logik. Clynes og Kline ønskede at overføre disse tanker fra kybernetikken på et konkret projekt, en cyborg, bestående i et selvregulerende system i samspil mellem krop og teknologi. Målet var at styrke menneskekroppen til militære formål eller i forbindelse med rumrejser, så denne kunne opretholde en balance under fysisk krævende forhold (Bryld & Markussen (red.), 2003: 151). Cyborgen er således udsprunget af militære overvejelser. I *Cyborg Worlds* fra 1989 anskues cyborgen netop i relation til dens militære ophav. Denne bogs centrale påstand er, at cyborgen, som al anden informationsteknologi, ikke kan løsrive sig fra sin militære oprindelse, og at dens udbredelse i den øvrige kultur medfører en indarbejdelse af militære, totalitære begreber i kulturen (Levi-dow & Robins (red.), 1989: 9).

Naturvidenskabens fascination af cyborgen er blevet fastholdt frem til i dag. I *I, cyborg* fra 2002 giver Warwick, gennem den selvbiografiske fortælleform en beskrivelse af sine oplevelser som cyborg. I perioden 1998-2002 udførte Warwick en række naturvidenskabelige eksperimenter med sig selv som centrum. Han fik gennem perioden indopereret to forskellige implantater i venstre arms nervesystem. Implantaternes mikroelektriske silikonechip kommunikerede herfra direkte med Warwicks eget nervesystem. Ved hjælp af implantaterne lykkedes det bl.a. Warwicks forskerhold at manøvrere en kørestol med signaler fra Warwicks arm, at bevæge genstande på stor afstand med nerveimpulser transporteret over Internettet, at bibringe Warwick en rumlig sans trods blokering af visuelle indtryk og at overføre kommunikation direkte fra et nervesystem til et andet. De medicinske perspektiver af forsøgene er åbenbare, men Warwicks visioner rækker videre endnu:

It was clear now that as a cyborg not only do our physical capabilities extend as far as the internet will take you, but so too do your powers of absorbing information. As a result, your perception of the world is completely different. You are not limited, as is the human body, to taking information from your local vicinity via your eyes and ears; instead, information can be transmitted directly to your brain from anywhere in the

world. A cyborg could, in the future, have one eye in Hong Kong, another in Sydney and another in Paris. A cyborg body could be extended to other planets. (Warwick, 2002: 260).

Warwick afslutter sin beretning med en udfoldelse af disse visioner for fremtidens samfund baseret på cyborgs. I dette samfund anno 2050 vil mennesket, ifølge Warwick, have mere tilfælles med chimpansen end med cyborgen. Mennesket indtager derfor en underordnet stilling i samfundet som det evolutionære trin umiddelbart før cyborgen. Cyborgen og det kyborgiserede samfund er således forlængelsen af den proces, som Warwick og forskerholdet er med til at sætte i gang. I denne optik handler det om at være med fra starten, ellers tilhører man den fortabte art, menneskeracen.

Frigørelsesfigur - et kulturanalytisk perspektiv

I "A Cyborg Manifesto" fra 1991, som siden er blevet en ofte citeret inspiration for cyborg-teoretikere, kobler Donna Haraway cyborgfiguren med det feministiske frigørelsesprojekt. Hvor Warwick, Clynes & Kline samt forfatterne til *Cyborg Worlds* tager udgangspunkt i den eksklusive cyborgdefinition, er Haraways cyborgbegreb langt mere inklusivt, så inklusivt, at det kommer til at omfatte alle i den vestlige kulturkreds. For Haraway er cyborgen derfor ikke noget, som vil ske, men derimod noget, der allerede er sket. Desuden opererer Warwick med den opfattelse, at der kan drages et klart skel mellem menneske og cyborg. Hos Haraway er denne grænse mellem menneske og cyborg forsvundet.

Og netop grænsesammenbruddet er væsentligt for Haraway. I "A Cyborg Manifesto" fremhæver hun tre afgørende sammenbrud af grænser, som karakteriserer nutidig, vestlig kultur (Haraway, 1991: 274):

- 1) Grænsen mellem menneske og dyr (når mennesket tilføres dyreorganer).
- 2) Grænsen mellem menneske og maskine (når mennesket tilføres teknologiske komponenter).
- 3) Grænsen mellem det fysiske og det ikke-fysiske (når mennesket begiver sig ud i informationsteknologiens virtuelle virkeligheder).

Haraways cyborgbegreb er koncentreret omkring denne overskridelse af grænser. Grænseoverskridelserne har karakter af potente fusioner, idet cyborgfiguren ikke afskaffer dikotomiernes modpoler, men derimod medierer imellem disse. Virkelighed/fiktion, organisme/maskine og natur/kultur: cyborgen er ikke et enten-eller, heller ikke et hverken-eller, men et både-og. I kraft af hybridiseringen medierer cyborgen i Haraways optik mellem dikotomiernes modpoler og lader dem flyde sammen. Dermed er Haraways cyborg blevet en kraftfuld politisk og feministisk alliancefigur, idet den søger at mediere mellem polerne i de dikotomier, som ligger bag den historiske nedvurdering af kvinden i den vestlige kulturkreds. Det drejer sig om eksempelvis dikotomiernes objektivitet/subjektivitet, fornuft/følelse og kultur/natur, hvor det kvindelige forbindes med den underordnede position.

Cyborgen blev en nøglefigur for 1990'ernes feminisme. Med cyborgen som indvarslingen af en ny krop og en ny subjektivitet står kønnet i en åbenbar position til reformulering og genforhandling. Og med dens militære udspring og den traditionelle kategorisering af det teknologiske som et maskulint domæne er de kønslige konnotationer særdeles udtalte. Som det skal ses i det følgende, afspejles dette kønsaspekt i de litterære behandlinger af cyborgs. I Haraways optik har cyborgen dog ikke sit frigørende potentiale rettet udelukkende mod kønsundertrykkende strukturer, men tilsigter desuden en frigørelse fra de generelle polariserende strukturer, som gennemsyrrer en stor del af den vestlige tænkning. For Haraway indbefatter frigørelsen ikke kun kønnede personer, men også eksempelvis dyr og øvrig natur, som mennesket, det bevidste kulturindivid, har afgrænset fra sig selv og dermed gjort til objekter for subjekternes vilje.

Cyborgs i litteraturen - et tematisk rids

I 1818 udgav Mary Shelley sin roman, *Frankenstein or the Modern Prometheus*, som indeholder den i dag meget berømte og almindeligt kendte fortælling om videnskabsmanden Victor Frankenstein, der skaber et levende væsen ad teknisk og videnskabelig vej. Shelleys Frankenstein-monster anses ofte for at være den første litterære cyborg, men falder dog uden for den eksklusive cyborgdefinition, idet monstret består af udelukkende organisk materiale: dele af lig, som Victor Frankenstein sammensætter på ny. I henhold til den inklusive definition er Shelleys monster dog en cyborg, idet han er teknologisk skabt og derfor teknologisk modificeret. I folkemunde betegner navnet "Frankenstein" ofte ikke skaberen, men derimod skabningen, og denne fejltagelse er en måske tilfældig, men dog interessant forlængelse af den problematik, som rejses i Shelleys roman, idet denne stiller spørgsmålet om, hvem af de to der er det mest menneskelige væsen. Skaberen anser sin skabning for at være et uhyre eller et monster og stræber efter at slå dette ihjel, mens monstret på sin side stræber efter kærlighed, fællesskab og forståelse og derfor beder sin skaber om at skabe et kvindeligt modstykke. Monstret tilskrives en menneskelig længsel, som står i modsætning til skaberens umenneskelige destruktionsstrang.

Et fælles tema for mange tidlige litterære fortællinger om cyborgs er netop forestillinger om menneskelighed. Således rejser novellerne i *Human-Machines: An Anthology of Stories about Cyborgs* fra 1975 alle spørgsmålet: Er cyborgs menneskelige? Og langt de fleste besvarer spørgsmålet bekræftende. Gennemgående for disse tidlige noveller, fra 1940-1973, er hyldesten af cyborgen som idealiseret maskulinitet, kombineret med en foragt for den menneskelige krop. Således eksempelvis i Jack Dannels *I'm With You in Rockland* fra 1972, hvori den mandlige hovedperson, Flaccus, tilføres et "exoskeletal harness", et let metallisk skelet udstyret med sensorer, som overfører signaler til kunstige muskler. Flaccus, som i samlivet med sin kone er impotent og føler sig

fremmedgjort fra folk omkring sig, oplever i sammenkoblingen med teknologien forøget styrke:

The harness felt good. It was all around him, thin, light strips of body armor, giving him all the power and security he needed. He was soft tissue surrounded by a steel and plastic carapace. (Dann, 1972. In: Scortia og Zebrowski, 1975: 16).

Novellen er et af antologiens mest markante eksempler på cyborgen som hypermaskulinitet, og Flaccus begynder som cyborg at dyrke sadistiske seksuelle fantasier, som han mod novellens slutning ikke kan adskille fra virkeligheden.

C. L. Moores *No Woman Born* fra 1944, ligeledes genoptrykt i antologien *Human-Machines: An Anthology of Stories about Cyborgs*, skiller sig ud fra sammenhængen, idet den skildrer en kvindelig cyborg, Deirdre. Deirdre er en verdensberømt danser, hvis krop ødelægges i en teaterbrand. Et hold af forskere og kunstnere skaber en ny krop til hende af metal. Novellen rummer to modstridende opfattelser af Deirdre som cyborg. Skaberne ser Deirdre som skamfuldt handicappet, et skrøbeligt misfoster. Deirdre selv opfatter sin tilstand som den menneskelige overlegen, idet hun bl.a. besidder overmenneskelige kræfter. Ifølge Deirdre selv, er hun således blevet bedre end før, mere end et menneske. Novellens styrke ligger i konfrontationerne og skiftene mellem de to perspektiver.

Et andet eksempel på en kvindelig cyborg findes i Anne McCaffreys bestseller-roman *The Ship Who Sang* fra 1961. Romanens hovedperson, Helva, fødes som en vanskabning i et fremtidsunivers, hvorfor hun fratages sin krop, hvorimod hendes velfungerende hjerne og nervesystem forbindes først med hjul, robotarme og andre mekaniske instrumenter, og siden, ved Helvas 16 års fødselsdag, indkapsles som den centrale styringsmekanisme i et rumfartøj, som herefter udgør hendes krop. Rumskibet Helva vælger sig derefter en mandlig co-pilot og partner, og romanen tematiserer det romantiske forhold, som udvikler sig mellem mandekroppen og kvindehjernen. I *The Ship Who Sang* og den efterfølgende *Brainship Series*, er det således den kvindelige hovedperson, som har transcenderet kroppen og forenet sig med teknologien. Dermed inverterer romanen den klassiske dikotomiopfattelse, hvor kvinden repræsenterer krop og natur, og hvor manden repræsenterer ånd, intellekt og kultur.

I cyberpunk-genren er cyborgens tilstedeværelse et centralt tema som et led i den for genren gennemgående sammensmeltning af kategorier, som ses allerede i genre-betegnelsen: fusionen af punk (low-tech æstetik) og kybernetik (avanceret kommunikationsteknologi). William Gibsons *Neuromancer* fra 1984 indledes således med ordene: "The sky above the port was the color of television, tuned to a dead channel" (Gibson, 1984: 1). Forfatteren anvender en teknologisk metafor til at beskrive et naturligt fænomen, og antyder dermed en problematisering af dikotomien mellem teknologisk kultur og biologisk natur. I *Neuromancer* optræder en

kvindelig cyborg, Molly. Blandt Mollys kybernetiske bearbejdninger er kirurgisk implanterede solbriller, et forbedret nervesystem samt ti skalpel knivblade indsat under hver sin fingernegl. Disse og andre tilførsler tjener til at gøre Molly hurtigere, mere hårdfør og stærkere end romanens mandlige karakterer, som ikke dyrker mulighederne for teknologiske kropsforbedringer i samme grad. I kraft af de teknologiske modifikationer tillægger Molly sig således en traditionel maskulin kønsperformance.⁶

I dansk kontekst vakte Peter Seeberg i 1962 opsigt og uro med novellen "Patienten" fra *Eftersøgningen og andre noveller*. Fortælleren i "Patienten" er en mand, som ved novellens begyndelse konstaterer, at han lider af den uhyre sjældne sygdom "almindeligt bortfald". Gennem novellen breder sygdommen sig til samtlige lemmer og organer, der gradvist udskiftes og erstattes af proteser og kunstige organer. Gennem alle operationerne bevarer patienten sin tillid til lægekunsten, men bringes til at spekulere over sjælen og over, om han stadig er "jeg" eller noget andet. Til sidst udskiftes patientens hoved med hovedet af en anden, som "døde uheldeligt" under den sidste krig, og novellen afsluttes med dialogen:

"Kan du kende mig" siger jeg hver dag til min hustru, når hun kommer.

"Ja, det kan jeg da" svarer hun og stryger mig over håret.

"Elsker du mig" hvisker jeg, for jeg vil gerne vide det hver dag.

"Jeg elsker dig mere end nogen sinde" siger hun mildt hver dag.

"Men du kan ikke se mig" siger jeg så højt, stemmen kan bære mig.

"Jo" siger hun.

"Nej, ikke rigtigt" siger jeg, "det kan du ikke forstå. Jeg er større, end du tror, hvad du kan se, er slet ikke mig."

"Åh jo," græder hun, "det er dig. Det er dig."

"Så lad det være mig, siger jeg.

Hver dag. (Seeberg 1962, 32).

Novellen berører således de identitetsmæssige overvejelser, som mennesket konfronteres med ved problematiseringen af grænsen mellem menneske og teknologisk artefakt. Mennesket bringes i en identitetsmæssig uvished, som ikke kan bringes til ophør, men som hver dag må genforhandles. Seebergs novelle er i dag fortsat højaktuel, idet de teknologiske muligheder for indgreb i og bearbejdninger af menneskekroppen fortsat forøges. I konfrontationen med disse muligheder rejser der sig nogle grundlæggende spørgsmål for mennesket, patienten: Hvor meget kan man tilføre et menneskes krop og psyke, før det bliver noget andet? Hvori består det essentielt menneskelige? Med disse spørgsmål er mennesket på vej ind i den teoretiske diskussion om essentialisme versus konstruktivisme.

De nævnte temaer, identitetsproblematikken, menneskelighed vs. umenneskelighed, spørgsmålet om cy-

borgens status i relation til mennesket, inversionen og fusionen af dikotomier, den idealiserede maskulinitet og spørgsmål om køn i øvrigt, er alle at finde også i nyere cyborg-fortællinger. Nyere science fiction-litteratur rummer en lang række af cyborgs. Cyborgen anvendes dog ofte blot som staffage, hvis tilstedeværelse har til formål at bibringe fortællingen kolorit og forøget underholdningsværdi.⁷

Menneskeforbedringer eller kannibalisme - to etiske perspektiver

På den etiske og politiske arena findes der kræfter, som stræber mod at forhindre begrænsninger i cyborgens rettigheder samt at undgå begrænsninger i menneskets muligheder for at anvende nyudviklet cyborgteknologi. *World Transhumanist Association* har som formål at arbejde for, at teknologi, som kan komme mennesket til gode, bringes i anvendelse. Transhumanisme er en intellektuel og kulturel bevægelse, som anser det for ønskværdigt teknologisk at forbedre mennesket grundlæggende ved at forøge dets intellektuelle, fysiske og mentale kapaciteter. For transhumanisten bliver mennesket således i stand til at overvinde biologiske begrænsninger gennem teknologiske fremskridt.⁸ *World Transhumanist Association* skriver således i sin formålsparagraf:

Transhumanism advocates for the moral right for those who wish to use technology to extend their mental and physical (including reproductive) capacities and to improve their control over their own lives. We seek personal growth beyond our current biological limitations [...]. Transhumanists advocate for the well-being of sentience (whether artificial, intellects, humans, posthumans, or non-human animals). (<http://www.transhumanism.org/index.php/WTA/declaration>).

Transhumanisterne anser grundlæggende de bioteknologiske teknologier for at være et gode, som etikken ikke skal forsvare os imod, men derimod sikre os ret til at anvende. Ligeledes skelner *World Transhumanism Association* ikke mellem menneske og ikke-menneske eller postmenneske, men tilskriver alle individer rettigheder uanset ontologisk status.

Med overvejelser som disse har *World Transhumanism Association* bevæget sig ind i etikken, hvor et væld af forskelligartede holdninger til cyborgens og bioteknologien jævnlige udtrykkes i den offentlige debat. En debattør, som i dansk sammenhæng argumenterer imod en overskridelse af menneskets nuværende tilstand ved hjælp af bioteknologisk kunnen, er idéhistoriker og rektor for Danmarks Pædagogiske Universitet, Lars-Henrik Schmidt. For Schmidt er det kendetegnende ved menneskelig kultur, at den rummer tre grundlæggende forbud eller tabuer: incest, mord og kannibalisme (Det Ethiske Råd (udg.), 1998: 57). Det, at mennesket afstår fra at overskride disse tabuer, betegner indstiftelsen af menneskelighed, og gør, at mennesket adskiller sig fra dyret, mener Schmidt. Hans pointe er, at en teknologi

⁶ For en uddybende analyse af køn i cyberpunklitteratur se Leblanc 1997.

⁷ Se eksempelvis Neal Stephenson's *Snow Crash* 1992.

⁸ Kilde: <http://www.transhumanism.org>

som organtransplantation overskrider et af disse forbud, nemlig kannibalismeforbuddet, idet den enes krop indoptager den andens organer. For Schmidt er denne indoptagelse en avanceret form for konsumtion, som betegner ophøret af det menneskelige:

Det menneskelige er karakteriseret derved, at der er noget, det ikke kan konsumere. Dét, man konsumerer, er pr. definition ikke et menneske – eller idet jeg konsumerer noget, der er menneskeligt endeligt, er jeg ikke menneskelig, rettere umenneskelig, jeg melder mig selv ud af menneskeheden. I samme omfang jeg definerer den anden ud, definerer jeg mig selv ud: "Den der kommer allersidst skal i den sorte gryde". (Schmidt. In: Det Ethiske Råd (udg.), 1998: 56).

Schmidt og transhumanisterne er således enige om, at de moderne biomedicinske teknologier tilbyder mennesket mulighed for at overskride sin nuværende tilstand. Uenigheden indtræder i vurderingen af, hvorvidt denne overskridelse er en regression eller en progression; hvorvidt mennesket tager et skridt tilbage mod dyret eller et skridt frem mod post-mennesket.

Et mangelhovedet væsen

Artiklen har beskrevet cyborgen som en kulturel figur, hvortil der knytter sig et væld af forskelligartede forestillinger, fantasier, frygt og håb. Der er således allerede tilskrevet en varietet af betydninger og indhold til denne figur, som en række af interessenter har taget til sig som deres egen. Cyborgen er i kraft af disse tilskrivninger ikke blot en vanskeligt definerbar hybrid, men også et mangelhovedet væsen, der med sig bærer forestillinger om bl.a. militær, kannibalisme, frigørelse, overskridelser, medieringer, hypermaskulinitet, menneskets evolutionære arvtager, det truende andet, menneskelighed vs. umenneskelighed, staffage og identitetsproblematikker, menneskeforbedringer.

Målet for artiklen har været at præsentere de forskellige perspektiver på cyborgen i deres mangfoldighed frem for at give et enkelt perspektiv et særligt patent på en definition og forståelse af cyborgen. Isoleret betragtet har det enkelte perspektiv sine begrænsninger. Den essentialistiske opfattelse kan kritiseres for at tilstræbe en stagnation af det kulturelle, hierarkiske begrebsapparat med en fortsat eksklusion af den kulturelle anden som følge. Derimod gør den konstruktivistiske, Haraway-inspirerede tilgang det umuligt – på anden vis end den transhumanistiske, altomfavnende tilgang – at rejse den konkrete, politiske diskussion om det ønskværdige i indførelsen af eventuelle begrænsninger i anvendelsen af og forskningen inden for bioteknologi.

Mette Henriksen er cand.mag. i Dansk og Køn, Kommunikation og Kultur.

Litteratur

Brock, S. (2001): "Cyborg Imagery", *Tidsskriftserie ved Institut for Filosofi* nr. 2/2001. Århus: HF-trykkeriet.

Bryld, M. og Markussen, R. (red. 2003): *Cyberkulturer og rekonfigurationer*. København: Samfundslitteratur 2003.

Det Ethiske Råd (udg. 1998): *Giv mig dit hjerte – Organdonationens etiske dilemma*. København: Det Ethiske Råd.

Gibson, W. (1984): *Neuromancer*. New York: Ace Books.

Gray, C. H. (2001): *Cyborg Citizen*. London og New York: Routledge.

Haraway, D. (1991): "A Cyborg Manifesto", *The Cultural Studies Reader*, 2nd. Ed., ed. Simon During, pp. 271-291. London: Routledge 1999.

Levidov & Robins (red.) (1989): *Cyborg Worlds –The Military Information Society*. London: Free Association Books.

McCaffrey, A. (1961): *The Ship Who Sang*. New York: Ballantine Books 1969.

Scortia, T. N. & Zebrowski, G. (1975): *Human-Machines: An Anthology of Stories about Cyborgs*. London: Hale.

Seeberg, P. (1962): "Patienten", In: *Eftersøgningen og andre noveller*, 4. udg. 1997. København: Gyldendal.

Shelley, M. (1818): *Frankenstein*. København: Lademann 1987.

Skov, L. C. (red. 2002): *De røde sko – Feminisme nu*. Århus: Tiderne Skifter.

Springer, C. (1991): "The Pleasure of Interface", *Screen* 32(3): 303-323. London: Oxford University Press.

Stephenson, N. (1992): *Snow Crash*. London: Penguin Books.

Weekend Avisen (18. – 24. juli 2003): "Omgang med dyr" af Lone Frank, *Kultur*: 2.

Wise, M. J. (1997): *Exploring Technology and Social Space*. London, New Delhi, Thousand Oaks: Sage Publications.

Internetreferencer:

Lebanc, L. (1997): *Razor girls: Genre and Gender in Cyberpunk Fiction*.

http://project.cyberpunk.ru/idb/genre_and_gender_in_cyberpunk_fiction.html 23.10.04.

[Http://www.transhumanism.org/index.php/WTA/declaration](http://www.transhumanism.org/index.php/WTA/declaration) 18.04.06.

[Http://www.incipientposthuman.com/glossary.html](http://www.incipientposthuman.com/glossary.html) 18.04.06.